

Bevezetés Bartók műhelyébe

Bartók Béla:
Írások a népzeneről
vál., szerk., bev.:
Gróh Gáspár
Kortárs, Bp., 2008.

„Az utókor számára nem vitás: Bartók Béla zeneszerzőként lett halhatatlan. Kortársai azonban ismerték a zongoraművészt, a pedagógust, a népdalgyűjtőt, az összehasonlító népzenetudomány tudósát, a magatartásában, közéleti állásfoglalásaiban példamutató erkölcsiségű embert is. Hatása ezért túlmutatott a zene világán: a szellemi élet meghatározó köreire a művész és tudós Bartók művein túl a személyiség egészének sugárzása is hatott.” Így nyitja előszavát Gróh Gáspár, a kötet összeállítója, majd ezzel fejezi be: „E kiadvány célja nem lehetett más, minthogy bepillantást nyújtson Bartók szellemi műhelyébe, alapvető felismeréseit közvetítse a szűkebb szakmai körön túlra, és jelezze azt, hogy Bartókban nemcsak egy zseniális zeneszerzőt, hanem a magyar művelődés- és esztétörténet kivételes hatású alkotóját is tisztelnünk illik.” E megfogalmazás tehát nyilvánvalóvá teszi, a kötet Bartók tudományos munkásságát, gondolkodását mutatja be, a nagyközönség számára is élvezhető formában.

Harcos, küzdelmes életpálya bontakozik ki előttünk a kiadványt olvasva, egy örökös vitában forrongó elme gondolatvilága. Bartók állandó polémiában kénytelen bizonyítani a maga igazát, de munkásságának eredményeit, utóéletét ismerve mi már tudjuk, hogy szerencsésen győzelmet aratott a maradi és sok szempontból korlátolt, szakmaiságot önérettel helyettesítő, félig vagy egészen diletáns ellenlábasai felett. Hatalmas munka és teher lehetett ez az örökös öngazolás, az általa jól ismert igazságok újabb és újabb bizonyítása, de láthatóan nem törte meg a korszakalkotó zenetudós akaratát és lendületét a harc.

Urizáló, rossz értelemben magyarkodó, előítéletekkel erősen terhelt értelmiségi réteget kellett Bartóknak meggyőznie arról, hogy a magyar népzene, népdal értékes, fontos, amelyet védeni és ápolni kell, nem gáncsolni és lenézni. Utólag belegondolva nehéz elképzelni, hol tartana jelenleg a magyar népzene kutatása, ha Kodály és Bartók nem változtatják meg gyökeresen megítélését a századelőn.

A kötetet alkotó írások java rövid esszé vagy tanulmány, az alkotó célratoró, kevésbé díszített prózájának egyöntetűsége a gyakorlati kérdések megoldását kereső tudóst tárják elének. Kezdő írásában, *Önéletrajzában* sem a személyes jelleget, hanem zenei pályájának ívét, szakmai felkészülését és művészi útjának stációit emeli ki. Nyíltan és őszintén beszél példaképeiről, útkereséséről, majd

érdeklődésének megtalált tárgyáról, a népi dallamok gyűjtéséről. Gyakran visszatérő témája a cigányzene és a népzene elválasztása, különbségeiknek feltárása (például *A magyar zenéről, A népzene forrásainál, A magyar népzene, Cigányzene? Magyar zene?, Mi a népzene?* című írásainak ez a fő témája). „Szíves engedelmükkel minden bevezetés nélkül »in medias res« kezdem meg mondani valómat, és kijelentem, hogy amit önök cigány zenének neveznek, az nem cigány zene. Nem cigány zene, hanem magyar zene: újabb magyar népies műzene, amit pénzért csakis cigányok játszanak... kivétel nélkül magyar úriembereknek a szerzeménye.” Bartók minden egyes hasonló megnyilvánulásánál hozzáfűzi, hogy nem a cigányok zenéjével vagy a magyar úri társadalom zeneélményével van gondja, hanem a műzene és a magyar népdal, népzene összekeverése dühíti. Az a teljesen tudománytalan módszer, amely feltevésekre, elképzelésekre alapozva a cigány zenét ősi, népi dallamvilágunk részének képzele, és nincs tisztában a legalapvetőbb tényekkel sem. Egy másik helyen még izzóbb hevülettel így ír: „Ha magyar műzenénk eddig nem is volt, igenis volt és van is értékes, speciális népzene. Ezt azonban a nemzeti specialitásokért nagy hangerővel honfitársaink sem nem ismerik, sem nem kutatják, sem nem szeretik. Nem ismerik belőle csak éppen azt az egy-két száz dalt, amit cigányprímásaink kegyeskedtek a néptől átvenni, s keleti fantáziájukkal elképzelhetetlenül, szinte a felismerhetetlenségig eltorzítva magyar dzsentrifülekbe belehegedülni.”

A kötetből megismerhetjük az összehasonlító zenefolklor lényegét, felvázolja a jövő zenekutatásának lehetséges módszertanát és szükséges lépéseit (a külföldi zeneintézmények fonográfós gyűjtésének, sokszorosításának felvetésével), bemutatja a környező népek népdal-gyűjtésének állását (a finnek munkája emelkedik ki, a nyugati népek pedig egyáltalán nem jeleskednek folklórjuk őrzésében). Felsorolja a több mint tízezer, Kodály, Vikár Béla, Lajtha László, Molnár Antal és saját maga által dokumentált népi dallam megoszlását nemzetek szerint, leírja a népi melódiák lehetséges hatását a modern műzenére. Rendkívül tanulságos a *Népzene és a szomszéd népek népzeneje* című írás, amely a szlovák, rutén, román, horvát dallamok magyarra tett hatását (és viszont) mutatja be.

Bartók számára a népdalok a magas művészettel egyenértékű alkotások: „Meggyőződésem szerint igazi, úgynevezett szűkebb értelemben vett népi dallamaink mindegyike valóságos mintaképe a legmagasabb rendű művészi tökéletességnek. Kicsinyben ugyanolyan mesterműnek tekintem, mint a nagyobb formák világában egy Bach-fügát vagy Mozart-szonátát.”

Urbán Péter